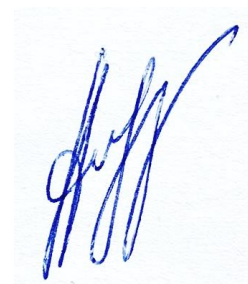

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЛЬВІВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»

ДМИТРАШ ОЛЬГА ЮРІЇВНА

УДК 711.16:72.05

**ПРИНЦИПИ ФОРМУВАННЯ АРХІТЕКТУРНОЇ ТИПОЛОГІЇ І
ПРОЄКТУВАННЯ МІЖУНІВЕРСИТЕТСЬКИХ КУЛЬТУРНИХ ЦЕНТРІВ**

18.00.02 – Архітектура будівель і споруд

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата архітектури

Львів -2021

Дисертацією є рукопис

Робота виконана на кафедрі дизайну архітектурного середовища
Національного університету «Львівська політехніка»
Міністерства освіти і науки України

Науковий керівник: доктор архітектури, професор
Проскуряков Віктор Іванович,
Національного університету «Львівська політехніка»
завідувач кафедри дизайну архітектурного середовища

Офіційні опоненти: доктор архітектури, професор
Височин Іван Андрійович,
Сумський національний аграрний університет
завідувач кафедри архітектури та інженерних
вишукувань

кандидат архітектури, доцент
Брідня Лариса Юрївна,
Київський національний університет
будівництва і архітектури,
доцент кафедри архітектурного проектування
цивільних будівель і споруд

Захист відбудеться «12» травня 2021 р. о 13:00 год. на засіданні Спеціалізованої
вченої ради Д 35.052.11 при Національному університеті «Львівська
політехніка» (за адресою: 79013, Львів-13, вул. С. Бандери, 12)

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Національного університету
«Львівська політехніка» (79013, Львів, вул. Професорська 1).

Автореферат розісланий «9» квітня 2021 р.

Учений секретар Спеціалізованої
вченої ради, к.арх, проф.

Петришин Г.П.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Проблеми реформування української університетської освіти потребують формування нових ідей та впровадження інноваційних підходів до виконання пріоритетних завдань вищої школи – виховання духовної еліти нації, примноження культурного потенціалу, високоефективної діяльності майбутніх спеціалістів. Кожен ЗВО має своє історичне минуле, свої культурні надбання, наукове спрямування, здобутки та досвід. Важливим аспектом є інтегрованість університетів у загальносвітову освітню систему. Саме тому створення культурно-освітніх центрів на базі університетів є актуальним вектором розвитку кожного з закладів вищої освіти мережі, що функціонуватиме з метою наукового і освітнього прогресу та ідентифікації культури країни.

Міжуніверситетський центр культури (далі МКЦ) є новим терміном вітчизняного архітектурного словника. Об'єкти цього типу вперше реалізовані в 1990-х роках минулого століття в університетах США, та сьогодні широко популяризуються у всьому світі. Ці заклади втілюють потреби та пріоритети розвитку сучасної вищої освіти. МКЦ виконують безліч функцій, що позитивно впливають не лише на імідж університету, а й на імідж держави загалом.

Отже, **актуальність теми** дослідження визначається такими положеннями:

1. Існуюча мережа культурно-просвітницьких і культурно-видовищних закладів при університетах України не відповідає реальним суспільним потребам студентської молоді. Світовий досвід проєктування та будівництва студентських культурних центрів свідчить про необхідність розробки нових типів культурно-просвітницьких, дозвіллевих, видовищних будівель і споруд при університетах України.
2. Галузь проєктування культурно-просвітницьких та культурно-видовищних будівель і комплексів у вищих навчальних закладах недостатньо відображена у спеціалізованій вітчизняній літературі, що зумовило відсутність методичних підходів до проєктування цих об'єктів.
3. У державних будівельних нормативних документах недостатньо висвітлена інформація щодо типології та проєктування об'єктів культури та дозвілля при університетах, а відсутність систематизованих досліджень впливає на якість проєктування нових об'єктів.
4. Сьогодні на території України немає окремих студентських культурних центрів, як комплексів із набором різних пізнавальних, навчальних, видовищних, дозвільних, дослідницьких, відпочинкових, розважальних, побутових об'єктів, які дозволяли б студентам та викладачам проводити активний відпочинок у одному місці.

Методичні основи дисертаційного дослідження базуються на працях Б. Г. Бархіна, В. О. Тімохіна, Т. В. Маліка, І. В. Булах, А. Ю. Дмитренка, О. В. Проскуракова, М. Р. Савченко, І. А. Диди, С. П. Мигаля, Б. С. Черкеса, С. М. Лінди, У. І. Іваночко, В. А. Абізова, В. В. Куцевича, В. Г. Чернявського, С. В. Волкова, А. П. Мардера, Л. П. Панової, С. Г. Чечельницького.

Над висвітленням історичного аспекту формування архітектури університетів працювали: О. С. Стасюк, І. С. Воронкова, Р. З. Стоцько, О. В. Ольховська, Дж. Коулсон, П. Робертс, І. Тейлор, П. Тернер, С. Ферруоло, М. Пірс, Річард П. Добер, Х. де Ріддер-Сімонс, В. Рюегг, Т. Бендер.

Тематика архітектури, будівництва та урбаністики університетських комплексів проаналізована у роботах Р. П. Добера, Б. Едвардса, М. Герз, Д. Дж. Неймана, К. Лі, А. З. Рутштайн, В. П. Бондаренка, А. М. Рудницького, В. Л. Кравцова, Т. М. Максимюк, Л. І. Черненко, Г. Н. Цитовича, С. Л. Бадаєва, П. П. Марєва, М. Б. Консулової, І. М. Петришина, І. В. Русанової, К. І. Мурашова, А. А. Потокіна, Ю. П. Платонова, К. І. Сергєєва, Г. І. Зосимова, П. А. Солобая, Р. В. Колозали, Г. Л. Ковальської, Ю. В. Соколової, В. І. Проскуракова та Р. З. Стоцька, О. В. Ольховської, Т. Р. Сулика.

Типологічні засади проєктування закладів культури спираються на праці С. М. Лінди, В. І. Єжова, В. М. Дудурець, М. С. Усманова, Г. А. Потаєва, В. В. Вашкевича, В. А. Сисоєва, О. Н. Лукаш, І. Т. Привалова, А. В. Хмельницької, О. А. Дерябіна, В. Є. Хазанової, А. А. Поліщука, В. І. Проскуракова, Ю. В. Король, М. Р. Савченка, Н. В. Бородченко, Б. Едвардса, К. Ю. Трегубова, В. В. Панова.

Основи дизайну сучасних навчальних просторів досліджували такі науковці: І. Тейлор, Дж. Коулсон, П. Робертс, С. Крамер, М. М. Джонс, М. Вергсон, М. Хоуч, Ш. Дагдейл, Д. Облінгер, Г. В. Казаков, Е. А. Діденко, В. Г. Чернявський, М. Б. Браун, Д. Редкліф, Г. Н. Цитович, М. М. Глибовець, С. С. Гороховський.

Вищезгадані наукові роботи сформували джерельну базу дослідження, а їх аналіз засвідчив, що галузь проєктування студентських культурних центрів у сучасних умовах і згідно з сучасними вимогами поки залишається недостатньо дослідженою.

Зв'язок роботи з науковими програмами.

Робота пов'язана з такими правовими документами: Закон України №1556-18 від 01.07.2014 «Про вищу освіту» – Вищі навчальні заклади; Лісабонська конвенція від 11 квітня 1997 року під егідою Ради Європи та ЮНЕСКО; Рекомендації про виховання в дусі міжнародного взаєморозуміння, співпраці й миру, виховання в дусі пошани прав людини й основних свобод (Париж, 1974 р.); Декларація про вищу освіту для XXI століття (Париж, 1998 р.); Рекомендація 1437 (2000 р.) «Про неформальну освіту» (Парламентська асамблея Ради Європи). Отже, методологічними та соціально-політичними інтегрованими документами, покладеними в основу розвитку освіти в Україні, вибору пріоритетів, інтеграції національної освіти у світовий та європейський освітній простір, стали конвенції, резолюції та рекомендації ООН, ЮНЕСКО та Парламентської асамблеї Ради Європи.

Дисертація виконана в межах НДР – «Генеза та розвиток дизайну архітектурного середовища громадських, житлових та виробничих споруд» (№ 0108U010404) – керівник Проскураков В. І.

Мета дослідження – висвітлити принципи проєктування та розробити архітектурну типологію міжуніверситетських культурних центрів.

Завдання дослідження:

1. Висвітлити передумови формування і стан дослідження архітектури культурних об'єктів в університетах.
2. Виявити методи і підходи сучасного проектування і будівництва будівель та споруд культурно-освітнього і дозвіллевого характеру в університетах.
3. Визначити функції, типології і особливості розташування об'єктів культури при університетах.
4. Виявити основні чинники, що впливають на формування нових архітектурних типів університетських об'єктів культури. Сформулювати принципи формування архітектурної типології міжвузівських об'єктів культури з урахуванням українського та закордонного досвіду.
5. Розробити систему типології і організації функційних елементів міжуніверситетського культурного центру.
6. Сформулювати методичні рекомендації щодо формування планувальної структури і архітектури міжуніверситетських культурних центрів у структурі навколишньої забудови.
7. Розробити теоретичну модель проектування і розміщення міжуніверситетських культурних центрів на території України.

Об'єкт дослідження – функційна структура архітектурної типології міжуніверситетських культурних центрів.

Предмет дослідження – тенденції, стан і сучасні підходи, чинники та принципи формування структури і типології, рекомендації реалізації проектування міжуніверситетських культурних центрів в Україні.

Методи дослідження. Методи дослідження ґрунтуються на комплексному дослідженні літературних джерел, пов'язаних із тематикою дисертаційної роботи, порівняльному аналізі вітчизняного та закордонного досвіду проектування та будівництва студентських культурних центрів, класифікації існуючих типів, аналізі та систематизації та узагальненні методичних, нормативних та проектних матеріалів, методі натурного обстеження об'єктів культури університетів, зокрема у Львові, Києві, Харкові, Чернівцях, Вроцлаві та Кракові, методі опитування користувачів та експертної оцінки, методі моделювання та експериментального проектування.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у комплексній постановці та системному аналізі стану й досвіду проектування міжуніверситетських культурних центрів:

Вперше:

- висвітлено історію і передумови формування міжуніверситетських культурних центрів як окремого об'єкту в архітектурній типології;
- подано визначення змісту понять «навчальний простір з гнучким плануванням» і «міжуніверситетський культурний центр»;
- розроблена система моделей розташування міжуніверситетських культурних центрів на теренах України.

Розроблено:

- типологію та організацію функційних елементів міжуніверситетського культурного центру;
- класифікацію існуючих типів культурно-просвітницьких та дозвіллевих закладів у складі ЗВО;
- нормативні положення формування функційно-планувальних структур для різних видів міжуніверситетських культурних центрів державних будівельних норм щодо проектування закладів освіти.

Набули подальшого розвитку:

- перелік чинників, що впливають на формування нових архітектурних типів об'єктів культури в університетах;
- визначення принципів і засобів формування архітектурної типології структур міжуніверситетських культурних центрів.
- науково-практичні положення реалізації архітектурної типології міжуніверситетських культурних центрів у навчально-пошуковому проектуванні й педагогічній практиці.

Практичне значення отриманих результатів полягає у:

- можливості використання висновків і рекомендацій для архітектурної розробки студентських центрів;
- застосуванні архітектурних принципів і засобів проектування на практиці, що дозволить підвищити якість архітектурних рішень у новому будівництві та реконструкції існуючих об'єктів культури в університетах України;
- впровадженні у навчальний процес (під час підготовки дипломних проєктів, лекційних матеріалів, методичних розробок та посібників);
- можливості використання розроблених рекомендацій архітектурно-планувальної та функційно-просторової організації будівель і комплексів студентських центрів під час розробки нормативів та для їх проектування.

Особистий внесок здобувача. Внесок здобувача у статтях, опублікованих у співавторстві з доктором архітектури, професором В. І. Проскураковим: у роботі [1] здобувачем було проведено попереднє комплексне висвітлення світового досвіду проектування університетських культурно-просвітницьких закладів, що дало змогу встановити тенденції формування їхньої архітектури; у роботі [2] здобувачем розглянуто загальну концепцію архітектурно-просторової та функційно-дієвої організацій деяких університетських центрів світу; у роботі [3] здобувачем проведено аналіз навчальних, пошукових і конкурсних проєктів, у яких будівлі міжвузівських об'єктів культури є засобом формування архітектурного середовища і громадського простору університетів; у роботі [4] здобувачем подано загальну характеристику, класифікацію та основні принципи проектування неформальних навчальних просторів в університетських культурних центрах; у роботі [6] висвітлено процес історичного формування архітектури об'єктів культури в об'ємно-планувальній структурі університетів. Внесок здобувача в опублікованій у співавторстві з асистентом І. М. Копиляком праці [5] проведено аналіз просторової та функційної організації університетських культурних центрів, як засобу формування громадського простору університетів. В опублікованій у співавторстві з І. Гуменник, А.

Лесюком, І. Шлемком праці [13] автором розроблено пропозиції влаштування навчально-відпочинкових просторів на території ЗВО, що розташовані у мікрорайоні Підзамче у м. Львів.

Апробація результатів дисертації. Основні положення дисертаційного дослідження були висвітлені на: VI Всеукраїнській науковій конференції «Архітектура: образ, естетика, емоційний контекст» (Київський національний університет будівництва і архітектури, Київ, 2013 р.)[7]; II Міжнародній науково-практичній конференції Актуальні питання сучасної науки (Київ, 2014 р.)[8]; Міжнародній науково-практичній конференції «САПР Allplan. Інноваційне проектування в архітектурі і будівництві» (Київський національний університет будівництва та архітектури, Київ, 2014 р.)[9]; VI Міжнародній науково-практичній конференції «Архітектура та екологія», (Київ, Національний авіаційний університет, Інститут аеропортів, 2014 р.)[10]; Всеукраїнській науковій конференції молодих вчених, аспірантів та студентів «Історичний досвід і сучасні тенденції розвитку архітектури, дизайну, містобудування та образотворчого мистецтва» (Полтава, Полтавський національний технічний університет ім. Ю. Кондратюка, 2014 р.)[11]; II Міжнародному науково-практичному конгресі «Міське середовище – XXI ст. Архітектура. Будівництво. Дизайн», Київ, 2016[12]; Міжнародній виставці в рамках програми TEMPUS SEHUD-SEHSI на EXPO-2015 (Технічний університет «Міланський Політехніка», Мілан, Італія, 2015 р.); II міжнародному науково-практичному конгресі Міське середовище – XXI ст. (Київ, 2016 р.) [13]; Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції «Еволюція уявлень в архітектурній і художній освіті: Погляд в майбутнє» (ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, Харків, 2020 р.)[14].

Упровадження результатів роботи відбулося у пошукових, експериментальних, конкурсних та навчальних проектах та у 12 магістерських та бакалаврських кваліфікаційних дипломних роботах присвячених навчальному, громадському і культурному простору університетів, що виконувалися на кафедрі дизайну архітектурного середовища Інституту архітектури і дизайну, Національного університету «Львівська політехніка»; ескізному проєкті-пропозиції облаштування неформальних навчальних зон в холі будівлі Львівського медичного інституту на вул. Поліщука, 76 у м. Львів; реалізованому проєкті облаштування неформальних навчальних зон в холі будівлі Стоматологічного медичного центру національного медичного університету ім. Данила Галицького на вул. Пекарській, 69а у м. Львів;

Публікації. За темою дисертації опубліковано 6 статей, з них 4 - у наукових фахових виданнях України, 1 - у науковому періодичному виданні іншої держави, 1 – у науковому фаховому виданні за іншою спеціальністю та 8 тезах та матеріалах конференцій.

Структура дисертації. Дисертація складається із анотації, вступу, п'яти розділів основного дослідження з висновками, загальних висновків, бібліографічного переліку та додатків. Загальний обсяг роботи становить 218 сторінок, з яких 122 сторінки основного тексту, список використаних джерел 230 позицій, 49 сторінок ілюстративних таблиць, 38 сторінок додатків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** подано загальну характеристику роботи, обґрунтовано актуальність теми, мету та завдання, вказано об'єкт і предмет дослідження, наведено методикку аналізу об'єктів дерев'яної рекреаційної архітектури, висвітлено наукову новизну й практичну цінність, подано відомості про апробацію дисертаційної роботи та її структуру.

Розділ 1. Узагальнення результатів попередніх досліджень формування і розвитку архітектури університетських об'єктів культури

Підрозділ 1.1. *Історичні передумови виникнення міжуніверситетських культурних центрів як окремого об'єкту в архітектурній типології* присвячений висвітленню історичного аспекту формування архітектури об'єктів культури в університетах та визначенню хронологічних меж дослідження. У різні часи існувало своєрідне розуміння потреби культурного розвитку студентів, що відображалось в архітектурі. Історія сучасного розуміння терміну «університет» сягає Середньовіччя, а культурними об'єктами того часу були каплиці та бібліотеки. В часи Ренесансу в структурі університетів з'явилися зали для зібрань та аудиторії у формі амфітеатрів. Епоху Бароко можна охарактеризувати створенням при університетах музичних залів та театральних будівель. Наступний етап розвитку – колоніальні університети Америки. Втіленням колоніального коледжу стали автономні багатоцільові будівлі, розташовані на відкритому ландшафті. В кінці XVIII ст. був реалізований проєкт забудови «академічного селища» Університету Вірджинії – втілення нової парадигми проєктування навчального, публічного та культурного простору. Ідея «міста науки» зародилася у XIX ст., її можна відзначити комплексним підходом до планування території університетів, в архітектурній стилістиці переважала неоготика. На зламі XIX і XX ст. в англійських, а згодом – в американських коледжах з'явилися перші будівлі студентських союзів. В середині минулого століття на теренах США популяризувалося будівництво студентських клубів з різноманітним набором функцій та приміщень відповідно до спеціалізації та потреб коледжу, а в 1990-х роках виникла ідея створення МУКЦ. Ці будівлі втілюють ідею співробітництва та обміну досвідом між університетами, чи навіть країнами. Визначено хронологічні межі дослідження, виявлено типологічні прототипи: палац (дім) культури і мистецтв, клубний заклад, студентський центр.

Підрозділ 1.2. *Огляд та аналіз вітчизняних і закордонних праць та досліджень об'єктів культури в складі вищих навчальних закладів.* Автором здійснено аналіз фахової термінології та уточнення узагальнених понять стосовно культурно-видовищних, культурно-просвітницьких і культурно-розважальних закладів, зокрема при університетах. Аналіз та систематизацію джерел здійснено за такими напрямками: історичний аспект формування архітектури університетів; архітектура, будівництво та урбаністика університетських комплексів; типологічні засади проєктування закладів культури; основи дизайну сучасних навчальних просторів; питання психології простору, образності та ідентичності в архітектурі. Проведений аналіз

теоретичної бази проєктування об'єктів культури при університетах свідчить про те, що сьогодні у вітчизняній нормативній та фаховій літературі недостатньо висвітлена ця тематика, що призводить до неможливості впровадження позитивного світового досвіду в умовах України. Перспективним у такому контексті може стати вивчення та аналіз закордонних прикладів проєктування, будівництва та експлуатації студентських культурних центрів та, в подальшому, адаптації принципів їхнього проєктування в умовах України, з метою коригування існуючої нормативної бази та формування нових моделей архітектурно-планувальної організації.

Підрозділ 1.3. *Сучасні тенденції формування і розвитку архітектури міжуніверситетських культурних центрів* присвячений висвітленню напрямів формування функційного наповнення університетських та міжвузівських культурних центрів: культура та освіта у вільний від навчання час. За кожним із цих напрямків стоїть певний вид діяльності, група приміщень. Автором розроблено тлумачення поняття **Міжуніверситетський культурний центр** – це багато функційний заклад, призначений для проведення культурно-просвітницьких, спортивно-видовищних, науково-освітніх і дозвіллевих заходів, діяльність якого спрямована на втілення співпраці закладів вищої освіти.

Об'єкти культури при університетах відкриті для відвідування лише під час проведення у них певних заходів, внаслідок чого експлуатуються епізодично. Більшість сучасних вітчизняних кампусів позбавлені загальнодоступних громадських просторів, де б студенти могли спілкуватися, самотійно навчатися, відпочивати. Причиною цього є відсутність у більшості студмістечок так званих навчальних зон із гнучким плануванням. Це простір, який провокує соціальну взаємодію: несподівані зустрічі, імпровізовані розмови, створює відчуття приналежності до певної соціальної групи. Він сприяє особистісному і професійному зростанню. Автором розроблено тлумачення поняття **Навчальний простір з гнучким плануванням** – приміщення та зони, призначені для здійснення навчання у вільний час поза межами формальних навчальних приміщень (аудиторій, лекційних залів), що мають здатність трансформуватися та пристосовуватися до різних потреб. Гнучкість і трансформація у проєктних рішеннях навчальних зон із гнучким плануванням стала необхідністю у зв'язку зі швидкими технологічними змінами і зростанням кількості студентів. Можливість швидко та безперешкодно змінювати параметри простору дає змогу розширити цільовий діапазон його використання. Правильний просторовий дизайн навчальних зон із гнучким плануванням має бути візуально цікавим, і при цьому не повинен відволікати від зосереджування. Архітектурно-планувальна організація сучасних МУКЦ повинна втілювати ідеї навчального простору з гнучким плануванням.

Розділ 2. **Методика проведення дослідження генези і формування міжуніверситетських культурних центрів**

Підрозділ 2.1 *Методи проведення досліджень*. Визначено та обґрунтовано загальнонаукові теоретичні методи і загальнонаукові емпіричні, використані у цьому дисертаційному дослідженні. Для встановлення закономірностей та особливостей архітектурно-планувальних вирішень у дослідженні обраних

об'єктів використано: аналогію, аналіз і синтез, порівняння й узагальнення. Для дослідження об'ємно-просторової організації, ознак класифікації та опису результатів, впровадження їх у практичну діяльність застосовувалися збір і групування чинників, розробка й перевірка гіпотез, а також оцінка процесів. Зокрема, застосовано синтез комплексного та системного підходів, що формує методологічний фундамент цієї роботи.

Підрозділ 2.2 *Структура побудови методики дослідження принципів формування типології міжуніверситетських культурних центрів*. Розроблено організаційну структуру роботи, яка формується послідовним використанням методів дослідження, що проводились у три стадії: організаційна, дослідна, стадія реалізації результатів.

Підрозділ 2.3 *Емпірична база дослідження*. Визначено основу емпіричної бази дослідження – 55 об'єктів культури в складі університетів світу, 7 об'єктів культури в складі університетів України (рис.1). Визначено три групи респондентів для проведення анкетування (загалом 350 респондентів), що дало змогу підтвердити актуальність теми дослідження, визначити невідповідність існуючих в українських університетах культурно-видовищних та дозвіллевих установ потребам їхніх користувачів.

Розділ 3. Аналіз досвіду проєктування і будівництва університетських об'єктів культури та класифікація існуючих типів

Підрозділ 3.1. *Узагальнення досвіду проєктування і будівництва студентських культурних центрів в Україні та за кордоном*. Проведений порівняльний аналіз вітчизняного та закордонного досвіду будівництва й експлуатації об'єктів культури при університетах дав змогу визначити основні відмінності у підходах до проєктування цих будівель. Варто зазначити, що основним критерієм успішності МКЦ є висока інтенсивність їх використання, що зумовлюється в закордонному досвіді залученням до групи основних приміщень закладів харчування і торгівлі, також важливим аргументом є повсякденний доступ до будівлі та режим роботи без вихідних, велика кількість вхідних груп, застосування у планувальній структурі навчальних зон із гнучким плануванням. Тоді, як вітчизняні заклади культури при університетах працюють епізодично, у разі проведення культурно-видовищних закладів перші поверхи обладнані однією вхідною групою, що зменшує кількість пішохідних зв'язків із будівлею, а для проєктування навіть сучасних центрів і палаців культури для студентів застосовуються застарілі підходи.

Підрозділ 3.2. *Аналіз і оцінка стану нормативного забезпечення проєктування міжуніверситетських культурних центрів*. Проведено дослідження існуючої нормативної бази, а саме: ДБН Б. 2.2-12:2019 «Планування та забудова територій», ДБН В. 2.2-9-2018 «Громадські будівлі і споруди», ДБН В. 2.2-3-2018 «Заклади освіти», ДБН В. 2.2-16-2019 «Культурно-видовищні і дозвіллеві заклади», ДБН В. 2.2-25-2009 «Підприємства харчування (заклади ресторанного господарства)», ДБН В. 2.2-23-2008 «Підприємства торгівлі», ДБН В. 2.2-17:2006 «Доступність будівель і споруд для маломобільних груп населення». Це дозволило визначити недоліки нормативного забезпечення для проєктування МКЦ та засвідчило потребу в доповненні ДБН В. 2.2-3-2018

«Заклади освіти». Сьогодні в Україні відсутні норми проектування міжвузівських центрів культури, що своєю чергою обумовлює потребу в дослідженні таких громадських будівель, розробці типологічної класифікації та схеми розташування таких комплексів у структурі міста.

Підрозділ 3.3. *Функції і класифікація існуючих типів об'єктів культури при університетах.* Визначено, що до основних функцій належать: культурна, освітня, рекреаційна, побутова. Виявлено такі ознаки класифікації існуючих типів будівель об'єктів культури для студентів: за статусом (університетські, міжуніверситетські, міські, регіональні, загальнодержавні, міжнародні); за формою власності (суспільна (державна, колективна), приватна (одноособна, кооперативна)); за призначенням (культурно-видовищні, науково-просвітницькі, релігійні, спортивні, мистецько-виставкові, розважальні, спеціалізовані); за циклічністю використання (цілорічної дії, сезонної дії); за характером або часом експлуатації (денні (відкриті для відвідувачів до 14 год на добу), цілодобові (можливість відвідування в будь-який час доби), змішані (в яких частина приміщень експлуатується тільки в денний час, а інша цілодобово)); за розташуванням у структурі забудови (реконструкція (вбудовані, надбудовані, прибудовані, пристосовані), нове будівництво (як одна будівля, як комплекс будівель і споруд)); за відкритістю і місткістю глядацьких залів (відкриті (розташовані в холі або критому атріумі будівлі, у вигляді амфітеатру – до 300 гл. м.), закриті (багатоцільові глядацькі зали: малі – до 600 гл. м., середні – 500–800 гл. м., 700–1200 гл. м., великі – 1100–1500 гл. м., 1500 гл. м. та більше)); за об'ємно-просторовим вирішенням (централізоване, блочне); за типом архітектурно-планувальної схеми (коридорно-кільцева; амфіладно-кільцева; атріумна; комірково-зальна).

Розділ 4. Чинники та принципи формування нових архітектурних типів об'єктів культури в університетах

Підрозділ 4.1. *Систематизація чинників, що впливають на формування нових архітектурних типів об'єктів культури в університетах.* Визначено чинники: соціально-економічний, містобудівний, чинник функційного призначення, архітектурно-просторовий чинник. Соціально-економічний чинник зумовлений демографічними особливостями основної групи відвідувачів МКЦ, а саме – вікової приналежності і спільного кола інтересів та потреб. Містобудівний чинник розглянуто у двох аспектах: МКЦ як об'єкт взаємодії різних університетів на спільній загальнодоступній території, та як функційна одиниця міського середовища. Чинник функційного призначення уособлює необхідність поєднання певних функцій в одній будівлі чи у системі будівель і споруд залежно від поставлених завдань. Архітектурно-просторовий чинник полягає у специфіці побудови сучасних інтер'єрних рішень і формуванні ефективних зв'язків між внутрішнім простором проектного об'єкту МУКЦ і навколишнього міського середовища.

Підрозділ 4.2. *Принципи і засоби формування архітектурної типології міжуніверситетських культурних центрів.* Сформовано принципи архітектурної типології МКЦ: принцип індивідуалізації та узагальнення, принцип адаптивності, принцип багатоступовості, принцип естетизації,

подано засоби їх реалізації. Принцип індивідуалізації та узагальнення формується під впливом соціально-культурного чинника і реалізується засобами створення гнучкості та трансформації індивідуального та групового навчального середовища МКЦ. Містобудівний чинник формує принцип адаптивності архітектурних рішень МКЦ, що реалізуються за допомогою комплексного передпроектного аналізу потреб і вимог до будівель і комплексів МКЦ та визначення ділянки для його розташування. Чинник функційного призначення формує принцип багато функційності, який реалізується прийомами кооперування установ та компенсування функцій. Архітектурно-просторовий чинник формує принцип естетизації проектних рішень МКЦ, що реалізується за допомогою переосмислення простору існуючих закладів культури при університетах та введення прийомів інклюзивності простору університетського містечка (табл 1).

Розділ 5. Науково-практичні положення реалізації принципів архітектурної типології міжуніверситетських культурних центрів на теренах України.

Підрозділ 5.1. Система типології і формування функційно-планувальних структур для різних видів міжуніверситетських культурних центрів. Рекомендовано доповнити нормативну базу, а саме – ДБН В. 2.2-3-2018 «Будівлі і споруди. Заклади освіти», внести поняття **Міжуніверситетський культурний центр**, також внести до цього нормативного документа поняття **навчальний простір з гнучким плануванням**. Вперше розроблена класифікація МКЦ за типами: культурно-дозвіллевий, спортивно-видовищний, релігійно-просвітницький, науково-дослідний. Розроблене рекомендоване функційне зонування ділянки на проектування МКЦ: репрезентативна, культурно-видовищна, навчальна, відпочинково-спортивна, побутова. Вперше подано основні принципи розташування будівлі МКЦ у планувальній структурі кампуса університету: як новозведений об'єкт; як інтегрований у існуючу забудову; в центрі планувальної структури кампуса; як проміжна ланка між студмістечком і навчальною зоною; як об'єднуюча ланка між кількома кампусами; як розташований в структурі міста об'єкт, неподалік кампуса університету. Сформовано складові елементи функційного зонування будівель МУКЦ: вхідна група приміщень, група основних приміщень, група приміщень побутового обслуговування, рекреаційна зона. Розроблена схема функційно-планувальної організації приміщень МКЦ та класифікація навчальних просторів з гнучким плануванням: два підвиди: зовнішні (сквери, корт-ярди, пішохідні шляхи, амфітеатри, сади на дахах), внутрішні (вестибюлі, коридори, криті атріуми, холи, заклади харчування, пристосовані приміщення); за дієвою організацією простори з гнучким плануванням поділяються на: зона тихого навчання, зона навчання у групах, зона для проведення презентацій та зустрічей.

Підрозділ 5.2. Теоретична модель розташування міжуніверситетських культурних центрів на теренах України. Вперше подана теоретична модель розташування МКЦ на теренах України (рис.2). Визначено 4 основних міста, які потенційно є найсприятливішими для створення у них МКЦ, а саме: Київ, Львів, Харків та Дніпро. На прикладі м. Львів продемонстровано алгоритм підбору

ділянки для проектування МКЦ. Розроблено стратегії розташування таких закладів у структурі забудови університетських містечок України: централізована – передбачає створення нової будівлі або комплексу будівель та споруд МУКЦ з великим радіусом обслуговування; сфокусована – реконструкція або пристосування існуючих приміщень або будівель на території університетів, спільна експлуатація яких забезпечуватиме діяльність МУКЦ; розподілена – передбачає експлуатацію пристосованих та існуючих приміщень, розташованих в університетах та поза їх межами, з малим радіусом обслуговування, проте в режимі повної доступності.

Підрозділ 5.3. *Навчально-пошукове проектування міжуніверситетських культурних центрів як засіб виявлення особливостей їхньої типології.* Висвітлена апробація результатів дослідження у навчально-пошуковому та експериментальному проектуванні 12 дипломних робіт студентів кафедри дизайну архітектурного середовища Національного університету «Львівська політехніка» (рис.4, рис. 5).

ВИСНОВКИ

В дисертаційному дослідженні у п'яти розділах автором вирішено поставлені завдання – виявлено тенденції і стан розвитку архітектури об'єктів культури при університетах, визначено чинники і принципи формування архітектурної типології, розроблено рекомендації щодо проектування і розміщення міжуніверситетських культурних центрів у структурі сучасних університетів і міст.

1. У результаті проведеного аналітичного огляду і систематизації наукових праць, виявлено, що у вітчизняній науково-практичній літературі відсутні дослідження принципів формування архітектури міжуніверситетських культурних центрів. У межах розробки термінологічного апарату автором запропоновано визначення поняття «Міжуніверситетський культурний центр» (МКЦ) – це багатофункційний заклад, призначений для проведення культурно-просвітницьких, спортивно-видовищних, науково-освітніх і дозвіллевих заходів, діяльність якого спрямована на втілення співпраці закладів вищої освіти. Вперше автором подано поняття «навчальний простір з гнучким плануванням» – приміщення та зони, призначені для здійснення навчання у вільний час поза межами формальних навчальних приміщень (аудиторій, лекційних залів), що мають здатність трансформуватися та пристосовуватися до різних потреб. Проведений аналіз історичного формування архітектури об'єктів культури в складі університетів показав, що історичними прототипами МКЦ є палац (дім) культури і мистецтв, клубний заклад, студентський центр. Проте в сучасних умовах будівлі такого типу стикаються з проблемами ефективності та інтенсивності їх використання, тому виникає потреба розробки принципів та засобів формування архітектури нового типу культурно-видовищного та дозвіллевого закладу в складі університетів – МКЦ.

2. У роботі використано синтез комплексного та системного підходу, що формує методологічний фундамент цієї роботи, розроблена організаційна

структура роботи, яка формується послідовним використанням методів дослідження.

3. Внаслідок детального аналізу нормативних документів, автором було виявлено, що термін «міжуніверситетський культурний центр» не знаходить відображення в жодному з них. Виникає необхідність доповнити нормативну базу, а саме: у ДБН В. 2.2-3-2018 «Будівлі і споруди. Заклади освіти» внести до п.3, терміни та визначення, поняття «міжуніверситетський культурний центр» та поняття «навчальний простір з гнучким плануванням». У п. 5.9, що регламентує вимоги до функціональних зон ділянок закладів освіти, внести культурно-видовищну функціональну зону. Пункти, що стосуються клубно-видовищних та гуртково-студійних приміщень доповнити положеннями, що висвітлюють особливості проектування МКЦ. Завдяки проведеному дослідженню закордонних аналогів (близько 55 будівель у 19 країнах світу) було виявлено, що запорукою успішності та економічної рентабельності експлуатації закладів МУКЦ є наявність в їхньому функційному наповненні закладів торгівлі та громадського харчування, норми проектування цих установ регламентуються у ДБН В. 2.2-25-2009 і ДБН В. 2.2-23-2008.

4. В ході дослідження було виявлено основні функції МКЦ: культурна, освітня, рекреаційна, побутова. Проведена класифікація існуючих типів закладів культури для студентів: за статусом, за формою власності, за призначенням, за циклічністю використання, за характером або часом експлуатації, за рівнем обслуговування відвідувачів, за відкритістю і місткістю глядацьких залів, за об'ємно-просторовим вирішенням, за типом архітектурно-планувальної схеми.

5. Визначено чинники, що впливають на формування принципів архітектури МКЦ, до яких зараховано: соціально-економічний, містобудівний, архітектурно-просторовий, функційний. Розроблено принципи і запропоновано засоби формування архітектурної типології структур міжуніверситетських культурних центрів, зокрема: принцип індивідуалізації та узагальнення, принцип естетизації, принцип багатofункційності, принцип адаптивності. Варто зазначити, що клубні та культурно-дозвіллеві заклади при ВНЗ сьогодні класифікуються за рівнем обслуговування як заклади періодичного або епізодичного відвідування. Внаслідок застосування розроблених автором принципів і засобів формування архітектури нових МКЦ ці заклади набувають ознаки класифікації повсякденного відвідування.

6. Вперше розроблена класифікація МКЦ за типами: культурно-дозвіллевий, спортивно-видовищний, релігійно-просвітницький, науково-дослідний. Подане функційне зонування ділянки на проектування МКЦ, що треба застосовувати під час розробки проектних рішень, зокрема: репрезентативна, культурно-видовищна, навчальна, відпочинково-спортивна, побутова. Сформовано основні складові елементи функційного зонування будівель МКЦ, а саме: вхідна група приміщень, група основних приміщень, група приміщень побутового обслуговування, рекреаційна група. Розроблено класифікацію навчальних просторів з гнучким плануванням.

7. Визначено 4 основних міста України, які потенційно є найсприятливішими для створення у них МКЦ, – Київ, Львів, Харків та Дніпро.

На прикладі м. Львів продемонстровано алгоритм підбору ділянки для проектування МКЦ на етапі передпроектної розробки та концепції. У роботі вперше подано основні принципи розташування будівлі МКЦ у планувальній структурі кампуса університету. Розроблено стратегії розташування цих закладів у структурі забудови університетських містечок України: централізована, сфокусована, розподілена.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях України:

1. Проскуряков В. І., Дмитраш О. Ю. Сучасні тенденції формування архітектури міжвузівських об'єктів культури» / Вісник НУ «Львівська політехніка», Архітектура № 757, Львів, 2013. С. 105–108.
2. Проскуряков В. І., Дмитраш О. Ю. Розвиток модерних архітектурних ідей в вищих навчальних закладах і міжвузівських об'єктах культури / Вісник НУ «Львівська політехніка», Архітектура № 793, Львів, 2014. С. 29–35.
3. Проскуряков В. І., Дмитраш О. Ю. Висвітлення результатів проектування міжвузівських об'єктів культури на кафедрі дизайну архітектурного середовища Національного університету «Львівська політехніка» / Вісник НУ «Львівська політехніка», Архітектура № 793, Львів, 2014. С. 101–107.
4. Дмитраш О. Ю., Проскуряков В. І. Неформальний навчальний простір, як чинник формування архітектури університетських культурних центрів / Архітектурний вісник КНУБА, № 6, Київ, 2015. С. 123–128.

Стаття у науковому періодичному виданні іншої держави:

5. Dmytrash Olga, Kopylyak Ihor. Cultural centers as a forming factor of contemporary architecture of universities / Housing Environment, № 14, Cracow, 2015. P. 122–127.

Стаття у фаховому виданні за іншою спеціальністю:

6. Дмитраш О. Ю. Історичний аспект формування архітектури об'єктів культури в об'ємно-планувальній структурі університетів / Збірник наукових праць НАУ «Теорія та практика дизайну», випуск № 10, Київ, 2016. С. 59–69.

Тези та матеріали конференцій:

7. Дмитраш О. Ю. Формування архітектурного образу міжвузівських об'єктів культури в навчальному, пошуковому і конкурсному проектуванні на кафедрі дизайну архітектурного середовища Національного університету «Львівська політехніка» // Матеріали VI Всеукраїнської наукової конференції: Сучасна архітектурна освіта. К.: КНУБА, 2014. С. 60–62.
8. Дмитраш О. Ю. Об'єкти культури як вагомий чинник формування громадського простору університетів // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції: Актуальні питання сучасної науки. Київ, 2014. С. 114–116
9. Дмитраш О. Ю. Університетський культурний центр, як новий об'єкт у формуванні архітектури вузів // Матеріали семінару міжнародної науково-практичної конференції: САІР Allplan. Інноваційне проектування в архітектурі та будівництві. Київ КНУБА, 2014. С. 30–33

10. Дмитраш О. Ю. Об'єкти культури як вагомий чинник формування громадського простору університетів // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції : Архітектура та Екологія. Київ, 2014. С. 141–143
11. Дмитраш О. Ю. Розвиток об'ємно-просторової структури об'єктів культури в складі вищих навчальних закладів // Матеріали Всеукраїнської наукової конференції молодих вчених, аспірантів та студентів «Історичний досвід і сучасні тенденції розвитку архітектури, дизайну, містобудування та образотворчого мистецтва». Полтава, 2014. С. 59–63
12. Дмитраш О. Ю. Етапи розвитку архітектури об'єктів культури в університетах // Матеріали II міжнародного науково-практичного конгресу «Міське середовище – XXI ст. Архітектура. Будівництво. Дизайн». Київ, 2016. С. 227–228
13. Gumennyk I., Dmytrash O., Lesyuk A. and Shlemko I., 2017. Development of the historical areas public spaces in Lviv (by the example Pidzamche district). In: M. G. Folli, Urbanity: theories and project designs new strategies for sustainable developments of Ukrainian cities: International workshop. Italy, Rome, 3–7 June 2015. Italy: Aracne editrice, pp.186–191.
14. Дмитраш О. Ю. Архітектурне проектування міжуніверситетських культурних центрів в дипломній роботі студентів архітекторів // Матеріали міжнародної науково-практичної інтернет-конференції Еволюція уявлень в архітектурній і художній освіті: погляд в майбутнє. Харків, 2020. С. 78–79.

АНОТАЦІЯ

Дмитраш О.Ю. Принципи формування архітектурної типології і проектування міжуніверситетських культурних центрів. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття ступеня кандидата архітектури за спеціальністю 18.00.02 – Архітектура будівель і споруд. – Національний університет «Львівська політехніка», Львів, 2021.

У дисертації проведений аналіз джерельної бази та історичних етапів формоутворення архітектури будівель об'єктів культури у складі університетів світу. Розроблено тлумачення поняття міжуніверситетський культурний центр і навчальний простір з гнучким плануванням.

Проаналізовано та узагальнено світовий досвід проектування, будівництва та експлуатації даних об'єктів та визначені основні чинники, що впливають на їх формоутворення та типологію, проведено аналіз існуючої нормативної бази, запропоновано класифікацію існуючих типів. Теоретично обґрунтовані принципи та засоби формування архітектурно-планувальної організації міжуніверситетських культурних центрів. Розроблено класифікацію МУКЦ за типами, функціональне зонування території і схему загальної функціонально-планувальної організації приміщень МКЦ. Рекомендовано доповнити ДБН В. 2.2-3-2018 розробленими у роботі положеннями.

Визначено найсприятливіші міста України для розташування в них різного типу студентських культурних центрів. Подано рекомендації щодо принципів

розташування міжуніверситетських центрів у містах. Розроблено пропозиції щодо адаптації існуючих об'єктів культури при університетах України.

Ключові слова: архітектурна типологія, чинники, принципи та засоби в архітектурі, культурно-видовищні заклади, вищий навчальний заклад, міжуніверситетський культурний центр, навчальний простір з гнучким плануванням.

АННОТАЦИЯ

Дмитраш А.Ю. Принципы формирования архитектурной типологии и проектирование межвузовских культурных центров. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание степени кандидата архитектуры по специальности 18.00.02 - Архитектура зданий и сооружений. - Национальный университет «Львовская политехника», Львов, 2021.

В диссертации проведен анализ источниковой базы и исторических этапов формообразования архитектуры зданий объектов культуры в составе университетов мира. Разработано толкование понятия междуниверситетский культурный центр и учебное пространство с гибкой планировкой.

Проанализирован и обобщен мировой опыт проектирования, строительства и эксплуатации данных объектов и определены основные факторы, влияющие на их формообразования и типологию, проведен анализ существующей нормативной базы, разработана классификация существующих типов. Теоретически обоснованы принципы и средства формирования архитектурно-планировочной организации межвузовских культурных центров. Разработана классификация МКЦ по типам, функциональное зонирование территории и схема общей функционально-планировочной организации помещений МКЦ. Рекомендуются дополнить ДБН 2.2-3-2018 разработанными в работе положениями.

Определены самые благоприятные города Украины для размещения в них различного типа культурных центров. Даны рекомендации по принципам расположения студенческих центров в городах. Разработаны предложения по адаптации существующих объектов культуры при университетах Украины.

Ключевые слова: архитектурная типология, факторы, принципы и средства в архитектуре, культурно-зрелищные учреждения, высшее учебное заведение, междуниверситетский культурный центр, учебное пространство с гибкой планировкой.

ABSTRACT

Dmytrash O. Yu. Principles of formation of architectural typology and design of interuniversity cultural centres. – In the rights of manuskript.

The thesis for the degree of Candidate of architecture in the specialty 18.00.02 – Architecture of buildings and structures. – Lviv Polytechnic National University of the Ministry of Education and Science of Ukraine. Lviv, 2021.

The Interuniversity Centre of Culture (IUCC) is a new term in the national architectural dictionary. Buildings of this type are widely popular around the world.

These institutions represent the needs and priorities for the development of modern higher education.

For the first time, the historical aspect of the formation of the architecture of cultural objects in universities and defining the chronological boundaries of the study is highlighted, and at different times there was a distinct understanding of the needs of cultural development of students, which was reflected in architecture. The analysis of the theoretical basis of designing cultural objects at universities shows that today in the domestic professional literature this topic has been insufficiently covered, which leads to the impossibility of implementing a positive world experience in Ukraine.

The author has developed an interpretation of the concept of the Interuniversity Cultural Centre – a multifunctional institution designed for cultural and educational, sports, entertainment, scientific and educational, and leisure activities, activities of which are aimed at implementing cooperation between higher education institutions. Learning Space with flexible planning – rooms and areas designed for studies in free time outside of formal study rooms (classrooms, lecture halls), which can transform and adapt to different needs. The architectural and planning organization of modern IUCC should embody the ideas of the educational space with flexible planning.

The general scientific theoretical methods used in the thesis have been determined and substantiated. The organizational structure of work has been developed, which is formed by consistent use of research methods. The basis of the empirical base of the study has been determined – 55 cultural objects as part of the universities of the world, 7 cultural objects as part of the universities of Ukraine. Questionnaires were conducted in three groups, which allowed to confirm the relevance of the research topic, to determine the inconsistency of existing institutions with the needs of their users.

A comparative analysis of domestic and foreign experience in the construction and operation of cultural facilities at universities allowed us to identify the main differences in approaches to the design of these buildings. It should be noted that the main criterion for the success of IUCC is the high intensity of their use, which is due to the foreign experience of inclusion of food and drink venues and sales areas in the group of main facilities. Besides, an important argument is daily access to the facilities seven days a week, a large number of entrance spaces, the use of training areas with flexible planning in the planning structure. A study of the existing regulatory framework, which enabled to identify the shortcomings of the regulatory framework for the design of the IUCC and revealed to the need to supplement SCS B. 2.2-3-2018. Today in Ukraine, there are no norms for designing interuniversity cultural centres, which in turn determines the need for the study of such public facilities, development of typological classification and layout of such complexes in the city structure. The following classification features and main functions of existing types of buildings of cultural objects for students have been revealed.

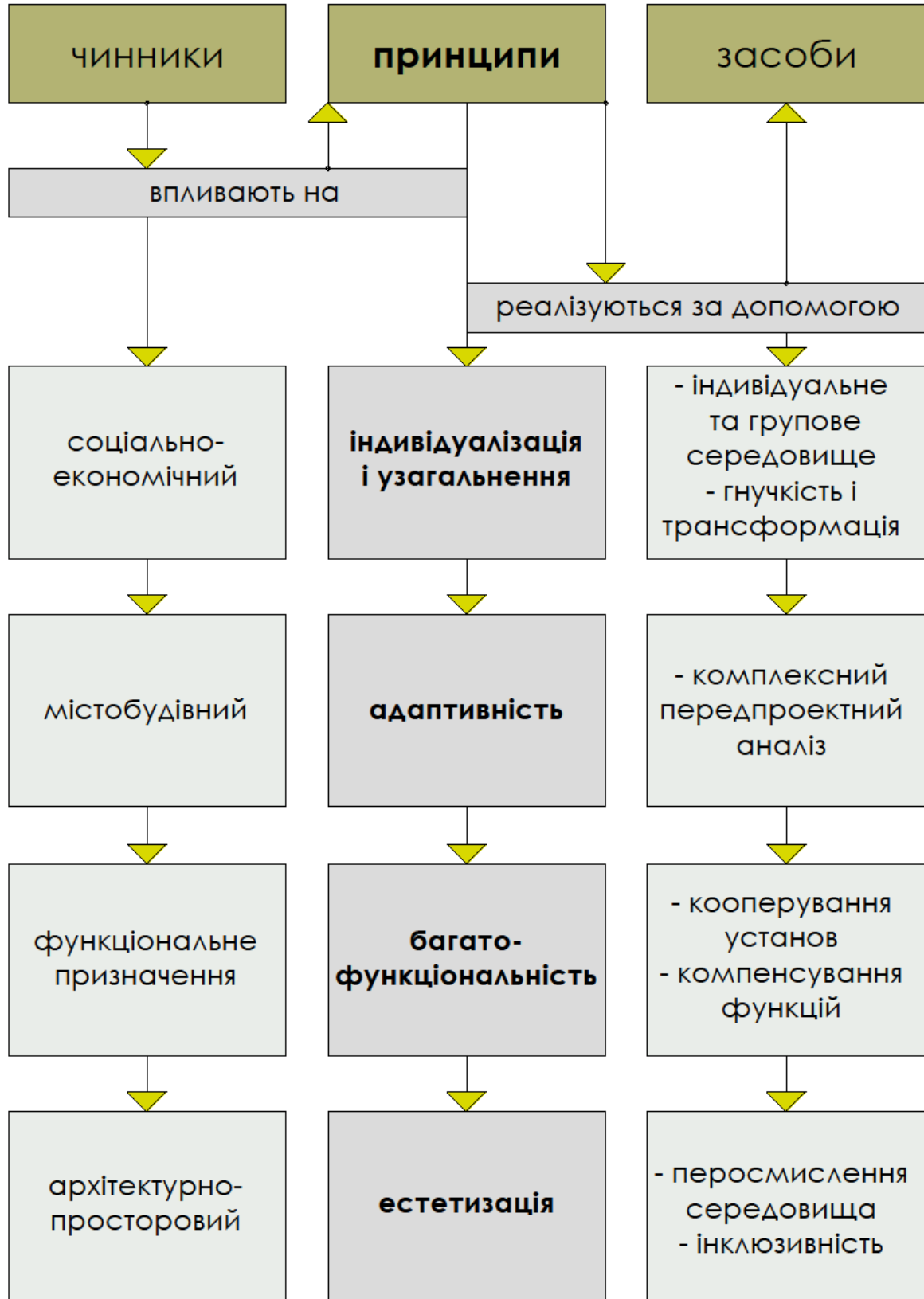
The main factors have been determined: socio-economic factor, urban development factor, functional factor, architectural and spatial factor. The basic principles of the building typology of IUCC have been formed: principle of individualization and generalization, principle of adaptability, principle of multifunctionality, principle of the aestheticization.

It is recommended to supplement the regulatory framework, namely - SCS B. 2.2-3-2018, to introduce the concept of Interuniversity Cultural Centre, also to include the concept of educational space with flexible planning in this normative document. For the first time, the classification of IUCC by types was developed: cultural and leisure, sports and entertainment, religious and educational, research. The recommended functional zoning of the site for the IUCC design has been developed. For the first time, the basic principles of the location of the IUCC building in the planning structure of the university campus have been presented. The main elements of the functional zoning of IUCC buildings have been formed. The scheme of the general functional-planning organization of the IUCC premises.

For the first time, a theoretical model of the location of the IUCC on the territory of Ukraine has been presented. Using Lviv city as an example, an algorithm for selecting a site for the IUCC design has been demonstrated. Strategies for the location of such institutions in the structure of university campuses in Ukraine have been developed: centralized, focused, distributed.

Keywords: building typology, factors, principles, and means in architecture, cultural and entertainment establishments, higher educational establishment, interuniversity cultural centre, educational space with flexible planning.

**Взаємодія чинників, принципів та заходів формування
архітектури МУКЦ**

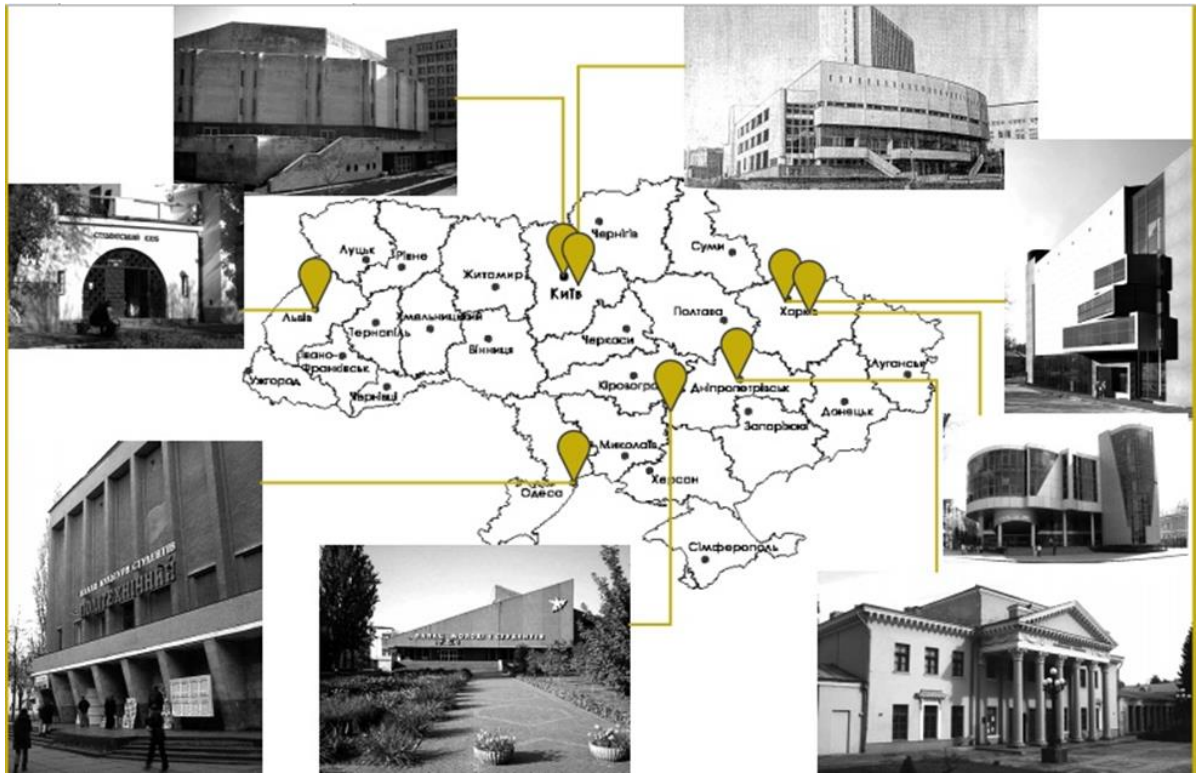

Рис. 1 Розташування на політичній карті України молодіжних об'єктів культури в складі університетів (рисунок автора)

Рис. 2. Схема розташування найсприятливіших міст для створення міжуніверситетських культурних центрів (рисунок автора)

Рис. 3. Проект університетського культурного центру політехнічних шкіл Європи в м. Кельце, Польща, робота ст. Дмитраш О. Ю., керівники д-р архітектури, проф. Проскураков В. І., асист. Копиляк І. М. (рисунок отримано з архіву каф. ДАС НУ «Львівська політехніка»)

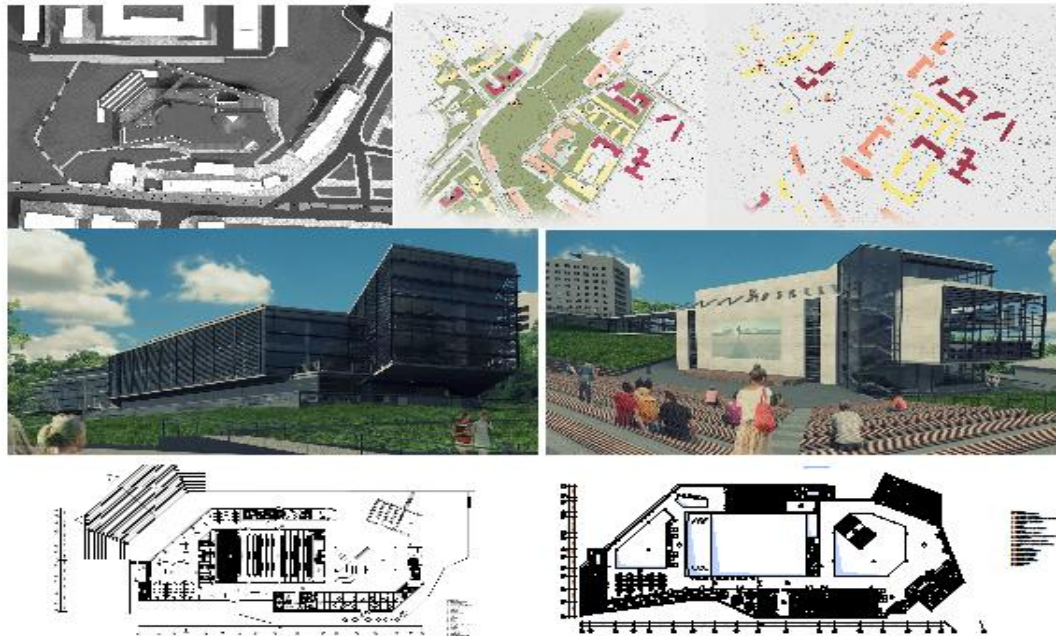

Рис. 4. Проект Міжвузівського центру культури на перехресті вулиць Ак. Сахарова і Кн. Ольги у місті Львів. Виконав О. Мосієвський, керівники д-р архітектури, проф. Проскураков В. І., асист. Копиляк І. М., асист. Дмитраш О. Ю. (рисунок отримано з архіву каф. ДАС НУ «Львівська політехніка»)